



Iš kairės: Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833) portretas (1805–1806). Saugomas Lietuvos dailės muziejuje; Irenėjos Kleopas Oginskio (1808–1863) portretas. Saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“. Abiejų portretų autorius – dailininkas Fransua Ksavjė Fabras (1766–1837)

buvo skirti Tėvynės atkūrimo vizijai įgyvendinti. Žingsnis po žingsnio šio tikslo buvo siekiama ir po to, kai 1802 m. į valdžią atėjęs Rusijos caras Aleksandras I, tarpininkaujant naujam Rusijos imperijos užsienio reikalų ministrui Adomui Čartoriskui, pakvietė jį grįžti į Peterburgą. Čia M. K. Oginskio laukė kitas valstybinės veiklos etapas, paženklintas senatoriaus, caro patarėjo titulais, nauji bandymai įgyvendinti prarastos Tėvynės suverenumo idėją. Deja, po Napoleono sutriuškinimo šiai jo brandintai idėjai, tapusiai gražia iliuzija, galutinai buvo lemta išblėsti.

Likimas lėmė, kad ne valstybinė tarnystė Tėvynės labui, o muzikinis palikimas, ypač jo garsusis polonezas „Atsisveikinimas su Tėvyne“, pelnė ilgaamžę M. K. Oginskio šlovę.

Gyvenimas rodo, kad kultūros istorikams dar ilgai teks ieškoti teorinio atsakymo, kur slypi šio kūrinio įtaigos ir populiarumo paslaptis, kodėl, keičiantis kartoms, tūkstančiai klausytojų pirmenybę suteikia būtent šiam M. K. Oginskio kūriniai ir išskiria jį ne tik iš kitų ne mažiau vertingų, profesionalesnių jo, bet ir iš kitų anuo metu kūrusių muzikų kūrinų. Tūkstančiai muzikos mėgėjų, jos klausytojų, ko gero, iš viso nieko nėra girdėję nei apie tuos profesionalesnius kū-



Kunigaikščių Oginskių „Aušros Vartų“ koplyčia Rietavo dvaro parke

rinius, nei apie pačią M. K. Oginskio asmenybę, o yra įsidėmėję tik šio polonezo muziką ir tuos du, šiek tiek nekasdieniškus, sinoniminius jau tapusius žodžius – *Oginskio polonezas*. Tai – raktas į prakilniu ilgesiu vilnijančią melodiją, į tuos raiškiai moduluotus muzikinius akordus... Jau du šimtmečius per bekraštes garsų ir įvykių erdves prakilniu ilgesiu vilnijanti šio polonezo melodija, jo raiškiai moduluoti, atsikartojantys akordai keliauja ir smelkiasi į žmonių širdis, įsiūbudami čia sunkiai išvelgiamas jausmų ir vaizduotės gelmes. Tūkstančiams klausytojų ši melodija – tai vienintelė gija, vedanti į dramatiškus 1794-uosius metus, kai ne tik M. K. Oginskis, bet ir daugelis kitų tuometinių patriotų *pirmą kartą patyrė Tėvynės praradimo gėlą*.

Vėliau tokie likimo kirčiai daužė ir kapojo beveik kiekvieną naują kartą. ...Atplėšti artimieji, sunaikintos tėviškės, nušluoti kraštovaizdžio orientyrai; kad tik neliktų galimybės sugrįžti.

Kiekvienos kartos atstovai paliko vis naujų šios nesibaigiančios praradimų dramos paliudijimų. Adomui Mickevičiui 1839–1940 m. tai buvo eilės: „Yra, yra mano minčių tėvynė, / Joj seseris ir brolius palikau, – / Graži šalis, ne ta, nedabartinė, / Širdy jos artimumą išlaikau“.

Antanui Baranauskui – giesmė „Sudiev, Lietuva“ (gerai įsiklausius į solisto Danieliaus Sadausko dainuojamus šios giesmės posmus, skruz-

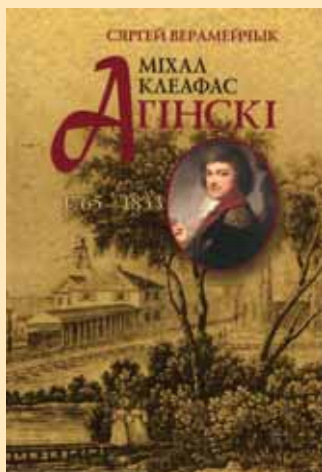


Obeliskas kunigaikščio Irenėjaus Kleopo Oginskio (1808–1863) amžino poilsio vietoje – Rietavo dvaro parke, šalia „Aušros Vartų“ koplyčios

dėlės per nugarą pradeda bėgioti); Česlovui Sasnauskui – tyra ir graudi „Karvelėli, mėlynasai“ melodija; Česlovui Milošui – esė rinkinys „Tėvynės ieškojimas“; Antanui Miškiniui – garsiosios tremtinio psalmės; talentingai dzūkaitei – vienai iš šimtųjų šiuolaikinių emigrantų bangos – šis išgyvenimas prasiveržė paprastais laiško žodžiais buvusiai savo mokytojai į Merkinę: „[...] gyvenu Londone, dirbu, studijos artėja prie pabaigos... Lyg ir nieko netrūksta. Žada iš Lietuvos aplankyti brolis su tėveliais, *bet juk Tėvynės tai neatveš...*“

Visus šiuos paliudijimus tarsi polius, sukaltus į istorinių negandų klampynę, jungia ta pati prakilni, vientisa M. K. Oginskio „Atsisveikinimo su Tėvyne“ melodijos arka. Atpažinkime: tai – Tėvynės praradimų ir ilgesio tiltas! Ar ne todėl kiekvieną, kuris buvo atsidūręs ant jo, taip suaudrina polonezo akordai, pakylėja ta pati emocinė banga, tie patys nusiteikimai.

2006 m. Lietuvoje pirmą kartą apsilankė M. K. Oginskio dukters Amelijos provaikaitis Ivo Zaluskis, puikus Europos kultūros istorijos žinovas, kompozitorius, pianistas. Kaip pirmojo tarptautinio Oginskių festivalio svečias jis ne tik Rietave, Plungėje, kituose Žemaitijos dvarų kultūros židiniuose, bet ir Kaune, Vilniuje pristatė Oginskių dinastijos koncertinę programą. Kokie sutikimai, kokios ovacijos!.. Dalindamasis įspūdžiais, garbusis svečias akcentavo, kad skambant polo-



Iš kairės: Sergejaus Verameičiko knygos „Mykolas Kleopas Oginskis. 1765–1833“ (Minskas, 2003) viršelis; kunigaikščio Irenėjaus Kleopo Oginskio (1808–1863) obelisko Rietavo dvarvietėje fragmentas

nezui „Atsisveikinimas su Tėvyne“, muzikos stipriai paveikti, pakylėti ir nuščiuvę žmonės atsistoja tik čia, Lietuvoje, taip pat Baltarusijoje, kai kuriose Lenkijos salėse. Vakaruose, kur žmonės nėra patyrę ir išgyvenę Tėvynės praradimo jausmo, dėmesys šiai muzikai – bendrakultūrinis, gana sausas, be ryškesnių emocijų.

Prieš keliolika metų, prasidėjus Lietuvos atgimimui, visoje Žemaitijoje garsėjusi Oginskių istorijos ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio asmenybės tyrinėtoja bei populiarintoja, šviesaus atminimo plungiškė mokytoja Eleonora Ravickienė rašė: „Reikėtų, kad atgimstančios mokyklos atsigręžtų į Tėvynės praradimų ir ilgėjimosi temą. Bent jau į muzikos, istorijos pamokas reikėtų įtraukti Mykolo Kleopo Oginskio asmenybės, jo polonezo „Atsisveikinimas su Tėvyne“ studiją. Reikėtų kuo daugiau keliauti, fiksuoti, tyrinėti dar nesunykusius Oginskių paveldo pėdsakus“.

Šio tikslo vedami mes, grupelė Rietavo kultūros paveldo puoselėtojų, 1994 m. kartu su mokytoja Eleonora Ravickiene surengėme pirmąją nedidelę ekspediciją į Kaišiadorių rajoną, kuriame kažkada šaknis buvo sulėidusi Oginskių giminė.

...Kruonio bažnyčia, išspūdingos memorialinės lentos. Viena iš pirmųjų jų turėtų valdų – Uogintai: aplūžusios šimtametės liepos, kažkokio prieškarinio dvaro pamatų likučiai. Malonus susitikimas su ne-



Kunigaikščio Bogdano Oginskio (1848–1909) memorialinė lenta prie Rietavo parke stovinčios Oginskių koplyčios sienos; buvusios Rietavo dvaro ofsinos su laikrodžio bokštu, kurioje dabar veikia Rietavo pirminės sveikatos priežiūros centras, fragmentas

toliese stovėjusios sodybos šeimininke. Deja, ji nieko negalėjo pasakyti apie prieškario metais čia gyvenusius žmones, o ką jau bekalbėti apie Oginskių laikus.

– Kaip greitai atmintis išblėsta, sunaikinus materialųjį paveldą! Ar neateis toks laikas, kai iš svetur į mūsų kraštą atvykę žmonės teirausis, kur čia būta Lietuvos? – kalbėjo tada mokytoja E. Ravickienė.

Nuo tos nedidelės ekspedicijos prabėgo daugiau negu dešimt metų. Per tą laiką Plungės Mykolo Oginskio rūmuose įsitvirtino Žemaičių dailės muziejus, Rietave, restauruotame Bogdano Oginskio muzikos mokyklos pastate, įsikūrė Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus. Subrendo naujos galimybės tęsti Oginskių istorijos ir veiklos studijų idėjas, ieškoti M. K. Oginskio gyvenimo ir kūrybos pėdsakų.

Telkiant bendraminčius, žvilgsnis nukrypo į Baltarusiją. Juk čia kitados klestėjo paskutiniojo LDK didžiojo etmono Mykolo Kazimiero Oginskio (1828–1800) išpuoselėtas Slanimas, ko gero, garsiausia kultūros ir menų sostinė tuometinėje Rytų Europoje. Žinojome, kad netoli Vilijos (Neries) prigludusioje Zalesėje – garsieji Mykolo Kleopo Oginskio „Šiaurės Atėnai“, kad Minske darbuojasi nemažos Oginskių kultūros istorijos tyrinėtojų pajėgos. Po aktyvaus susirašinėjimo, telefoninių pokalbių 2005-ųjų metų pavasarį kolegos iš Baltarusijos pirmą kartą atvyko į Rietavą. Muziejininkas, architektas, restauratorius,



Rietavo Oginskių dvaro parke (koplytėlė ir buvęs Rietavo dvaro pastatas, kuriame dabar veikia Rietvo „Aušros“ katalikiška vidurinė mokykla)

puikus pedagogas, muzikas, prieš dešimtį metų Minską iškeitęs į Zalesę Sergejus Verameičikas, jauna ir talentinga Baltarusijos muzikos akademijos doktorantė Svetlana Nemohaj, mokytojas iš Zalesės Stanislovas Haurilkievičius ir Baltarusijos pedagoginio universiteto studentė istorikė Liudmila Rohač, anot jos pačios, gimusi du kartus – antrą kartą po to, kai jos buvęs mokytojas S. Verameičikas pažadino M. K. Oginskio gyvenimo ir kūrybos tyrinėjimų alkį. Tris dienas užsitęsios viešnagės metu svečiai buvo supažindinti su Oginskių paveldu, atminimo puoselėjimo tradicijomis ir perspektyvomis Rietave, Plungėje, kitais Žemaitijos dvarų kultūros židiniais, kurie susiję su Oginskių giminės gyvenimu ir veikla šiame krašte.

Viešnagės pabaigoje laukė naujos pažintys su istorikais, muziejininkais Vilniuje. Šių susitikimų ir diskusijų metu buvo subrandinta bendro tęstinio projekto „Kunigaikščių Oginskių kultūrinės veiklos pėdsakais“ idėja. Vienas iš svarbiausių projekto tikslų – iškelti iš istorinės užmaršties garsiųjų polonezų autoriaus M. K. Oginskio asmenybę, sudaryti ir įgyvendinti jo 250-ųjų gimimo metinių įprasminimo (2015 m.) parengiamųjų darbų programą. Atsisveikinant susitarta aktyviai telkti naujus šio projekto partnerius, keistis archyvinių tyrimų medžiaga, toliau rengti tiriamąsias ekspedicijas ir geriau pažinti Oginskių kultūros paveldą šalyse, kuriose jie gyveno ir dirbo.



Rietavo parko „Kunigaikščių“ alėja rudenį

Tą pačią vasarą devyniolikos bendraminčių, Oginskių kultūros paveldo puoselėtojų būrys iš Rietavo, Plungės, Platelių, Vilniaus išsirengė į Zalesę.

Garsieji Mykolo Kleopo Oginskio „Šiaurės Atėnai“... Liepų alėjos, nedidelė jauki bažnytėlė – buvusi Oginskių šeimos koplyčia, parkas, Amelijos altana, paminkliniai akmenys, skirti mokytojo Žano Rolay ir Tado Kosciuškos atminimui, vaizdingo tvenkinio krantinė, nuo kurios mažametė M. K. Oginskio dukra Amelija kartu su kitais vaikais mėgdavo piešti perspektyvos ir rūmus vaizdą. Iki šių dienų čia išliko tik šešėlis buvusio grožio ir harmonijos. Daugelis langų uždangstyti mediniais skydais, į akis krenta pradėto, bet prieš dešimtmetį nutrūkusio rūmų restauravimo pėdsakai. Tačiau Zalesė vis dar gyva. Čia dar plevena Oginskių laikų dvasia, todėl toks jaudinantis ir mergaičių muzikinės studijos „Altanka“ pasveikinimas...

Sergejus Verameičikas – vienas iš Mykolo Kleopo Oginskio muziejaus Zalesėje iniciatorių, vedžiodamas svečius po buvusias rūmų sales, pusiau restauruotą oranžeriją, kurioje šiandien glaudžiasi pagrindinė muziejaus ekspozicija, pasakojo apie čia kitados prabėgusį šviesiausią M. K. Oginskio muzikinės kūrybos, kultūrinės, visuomeninės veiklos laikotarpį. Ekspedicijos dalyviai tąsyk turėjo puikią galimybę susipažinti su unikalia istorinės atminties gaivinimo, edukacinės veiklos patirtimi Zalesėje. Ją liudijo buvusių rūmų galerijomis klajojantis „Altankos“ flei-



Buvę Bogdano Oginskio Rietavo dvaro orkestro muzikantų namai (bendrabitis), kuriuose dabar veikia Rietavo „Aušros“ katalikiška vidurinė mokykla

tų aidas, nesenstantys polonezo „Atsisveikinimas su Tėvyne“ akordai.

Ekspedicijos metu laukė ir turiningi susitikimai ir su Oginskių paveldo tyrinėtojais Minske: Baltarusijos muzikos akademijos prof. Olga Dadiomova, prof. Viktoru Skorobogatovu, Baltarusijos pedagoginio universiteto archeologu prof. Leonidu Kaledinskiu ir kitais. Aplankyta Maladečina su garsėjančia Mykolo Kleopo Oginskio muzikos mokykla, kurios kiemelį puošia prieš keletą metų skulptoriaus Valerijono Januškievičiaus sukurtas paminklas kompozitoriui M. K. Oginskiui. Lankytasi ir kitose istorinėse buvusios LDK vietovėse, kurios taip pat iškalbingai pasakoja apie Oginskių paliktus pėdsakus Lietuvos ir Baltarusijos istorijoje.

Susitikimų, diskusijų metu su kolegomis buvo suderintos pagrindinės M. K. Oginskio 250-ųjų metinių jubiliejaus projekto išvalgos:

1. Istoriniame kontekste M. K. Oginskio pažiūros, politinė, kultūrinė laikysena ir veikla jungė lietuvių, lenkų, baltarusių tautas, todėl jo 250-mečio jubiliejų reikėtų vertinti kaip motyvuotą prielaidą bendroms Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos kultūrinėms programoms plėtoti. Ar tai negalėtų būti tarptautiniai M. K. Oginskio festivaliai, tarptautinės mokslinės konferencijos, Vilniuje, Maskvoje, Varšuvoje, Krokuvoje, Hagoje saugomų, su Oginskių gimine susijusių, istorinių šaltinių tyrimai?!

2. Po Lietuvą, Baltarusiją, Lenkiją išsibarstę Oginskių materialios kultūros paveldo objektai, garsiosios kunigaikščių funduotos bažnyčios, vie-





Buvusi Rietavo dvaro oficina su laikrodžio bokštu ir tarpukariu iškilusiu priestatu (priekyje). Šiuose pastatuose dabar veikia Rietavo pirminės sveikatos priežiūros centras ir keletas kitų Rietavo savivaldybės įstaigų

nuolynai. Neužmirštas XIX a. Rietave netikėtai prasidėjęs kultūros, švietimo, technikos, socialinių naujovių proveržis. Visa tai – prielaida tarptautinėms mokslinėms ekspedicijoms organizuoti.

3. Iki šiol plačioji Lietuvos visuomenė mažai ką žino apie rašytinį Oginskių paveldą. Jai nepasiekiami garsieji M. K. Oginskio „Atsiminimai“, kiti leidiniai ir bibliografiniai šaltiniai, išspausdinti prancūzų, lenkų, baltarusių, italų, vokiečių ir kt. kalbomis. Laipsniškas jų vertimas į lietuvių kalbą ir leidimas lietuvių kalba – tai dar viena galimybė gaivinti visuomenės istorinę atmintį.

4. M. K. Oginskio muzikinės kūrybos pripažinimas ir populiarumas daugelyje to meto Europos šalių ir Rusijos imperijoje, maištinga kompozitoriaus emigracija, kelionės po įvairias Europos šalis po to, kai buvo nuslopintas Tado Kosciuškos sukilimas, – prielaida M. K. Oginskio kultūrinių ryšių bei gyvenimo pėdsakų įprasminimui kitose šalyse (tai Italijos mieste Florencijoje jau iš dalies padarė Baltarusijoje gyvenantys Oginskių paveldo puoselėtojai).

5. XVIII a. suvītusi Oginskių giminės muzikinės kūrybos žvaigždė, dėl istorijos lūžių nutolusi į Vakarus, neužgeso čia iki pat šių dienų. Mūsų kultūros istorijai mažai žinomos naujos talentingų atlikėjų, kompozitorių kartos – M. K. Oginskio dukterų Amelijos ir Emos vaikai ir vaikaičiai, kurių muzikinis talentas ir patirtis formavosi, brendo



Iš kairės: 2006 m., I-ojo tarptautinio Mykolo Oginskio festivalio koncerte, vykusiame Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje, dainuoja buvusi Rietavo muzikos mokyklos absolventė Joana Gedminaitė, groja Kauno valstybinis choras (vadovas Petras Bingelis); Rietavas švenčia

kitose šalyse. Surasti šiuos žmones, užmegzti su jais kūrybinį bendradarbiavimą ir kartu išplėtoti su Oginskiais susijusių Europos bendro kultūrinio paveldo idėją yra dar vienas uždavinys įgyvendinant jubiliejinę programą.

6. M. K. Oginskis buvo ne tik tiktai muzikas, bet ir valstybininkas, politikas, dramatišku XVIII–XIX a. sandūros laikotarpiu visomis išgalėmis siekęs apginti savo Tėvynės suverenumą. Tai – svarbi paskata M. K. Oginskio paminklui Lietuvoje sukurti jo jubiliejaus proga.

Sugrįžus iš šios ekspedicijos, tęsėsi intensyvi istorikų profesionalų, besidominčių Oginskių kultūrinės, politinės veiklos istorija, paieška. Ne kartą kalbėta su Vilniaus universiteto, Vilniaus ir Šiaulių pedagoginių universitetų mokslininkais. Pagalbos, patarimų sulaukta iš Lietuvos dailės muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus vadovų Romualdo Budrio, Birutės Kulnytės, Osvaldo Daugelio. Svetingai durys atsivėrė ir į Lietuvos istorijos institutą, užsimezgė ryšiai su šio instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės skyriaus vedėja dr. Ramune Šmigelskyte-Stukiene, dr. Zita Medišauskiene, grupe kitų mokslininkų. Dirbant kartu pavyko parengti turiningą 2005 m. rudenį Rietave įvykusios pirmosios tarptautinės mokslinės konferencijos „Kunigaikščių Oginskių kultūrinės, politinės veiklos pėdsakai: praeities refleksijos, ateities perspektyvos“ pro-